

శ్రీకృష్ణాదీశ.

గీతావలి.

ఇది

326

వెం. అప్పారావుగారిచే

రచియింపబడి

ప్రకటింపబడి

→ ←

నూజవీడు,

శ్రీ గౌరీముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపబడినది.

1915.

326

ప్రధ్వీ రాయనియంతము.

అ

అల ఘోరిపురిలో మహమ్మదుం డవుడు
 విలసితామిత జయ విశ్రుతుం డగుచు,
 దివ్య సౌధాంతర దేదీప్యమాన
 భవ్యాసనంబునఁ బరితృప్తినుండి
 సర్వసత్సామంత సంయుతుండగుచు
 గర్విత బహుయోధ గణయుతుండగుచు
 తనవైభవమున కాత్మను సంతసించి
 ఘనులున్న తన సభఁగాంచి యిట్లనియె
 “మనమెల్లజనులార! మఱిదూరదేశ
 మునకేగి పలుకష్టములఁ గుందికడకుఁ
 బరులొకప్పుడు గెల్వ భయమందకుండఁ
 దిరముగా భారంబు దేవుపైనుంచి
 పూనిన కార్యంబు పోవిడకుండ
 మానసంబున ధైర్య మహిమంబునుంచి
 ఘోరాహవంబుల గురుసైన్యములను
 భోరివిక్రమ మొప్పఁ బొలియించివాని
 బహుదుర్గములఁ గూల్చి పరరాష్ట్రములను
 మహిమతోఁగొని దుష్టమత శిక్షచేయ
 విగ్రహాలయముల వెడఁగు బొమ్మలను
 నిగ్రహస్ఫూర్తిగా నిర్మూలపఱచి
 అల్లమతెఱ్ఱుల యతిశక్తిఁజూపి
 కొల్లగొట్టిధనంబుఁగొని వచ్చుటెల్ల
 మీదైనవిభుభక్తి మిగులఁజూపుటను
 గాదె? యోజనులార! కనదీనికొఱకు
 నేను మిమ్ములఁ బ్రేమ నెల్లప్పుఁగాంచి

పూనికృతజ్ఞతా బుద్ధితోనుండు
 నీరీతినిస్తాము నిల వృద్ధిఁజేయఁ
 బోరినజయమెందు బొసఁగును మనకుఁ
 గావున మతకార్య కరణంబుమదిని
 భావింతుమీరంచుఁ బలునమ్మువాఁడ
 అంతటఁబ్రోధిమ యమితసమ్ముదము
 నంతరంగము నిండ నటపారలెల్ల
 జయశబ్దముల నింప సభఁ గొంతవడికి
 నయకీతి మహామదునాథుఁ డిట్లనియె
 “జనులార మనతోడి సంగరయాత్రఁ
 జననివారీ సభఁజాల నున్నారు
 మనశౌర్యముల వారిమతులరూపింప
 మనచెంతనున్న యామత్తుండుడిల్లి
 పురరాజు బందిగంబున కేగితెండు
 మరియాదరీతుల మఱవకుండఁగను”
 అనఘారి పురవాసులలరిరి; హిందు
 జననాథుఁ దిలకింప సమకూడెననుచు
 సభభోరు కొలిపెను సాహేబురాజు
 విభవవిక్రమకళా విధిఁగొనియాడి
 కొందఁ అంతటితోడ ఘోరీశునాజ్ఞ
 బందిఖానలదారిఁ బరువడినేగి
 మలినాంబరునిశత్రు మనుజ సంక్షుభితుఁ
 గలితచింతాభారుఁ; గారుణ్యరహిత
 రిపుభంగ నయనాంబు రిక్తప్రవాహు;
 నుపచార విరహితు; నురుదీనవదను;
 సకలవైభవదూరు; శాత్రవాధీను;
 నకళంకదై ర్యాత్ము నాపృథ్వీరాయు
 రాజ్ఞాజ్ఞసభకు రారమ్మంచునతని

ధాజనరీతి నాభటులు దో తేర
 నోలగంజెల్లను నుర్వీశుఁగొంచి
 “పొలదిట్టులు శత్రుభూమి పాలకునీ
 నీచంబు గొఁజూచునీతి” యన్వారు
 “భూచక్ర మేలిస భూరిబలాఘ్యఁ
 డెంతలో మూఁతనో యిటుల” నువారు
 “నెంతరూపరికొక యిటు కనుల్ దీయు
 పాపంబు నుల్తాను పడయు” నన్వారు
 “కాపాడ రిపు పరిగొ ద” నువారు
 కొలువెల్ల నీరీతి గునగునల్ నిండ
 నలరాజుఁ దగుచోట నానీనుఁజేసి
 ప్రజలకిట్టులు ఘోరిపల్కె, “నీతంజే
 అజమీరు డిల్లిదేశాధి సాధుండు
 ప్రబలనైన్యముగల్గి బహురాజవరులఁ
 గబళించె మనదేశ ఖునులతోడుతను
 నట్టివిక్రమశాలి నతిధీరు మనదు
 జెట్టిలు మనకు లోఁజేసిరిగాదె!
 రాతిబొమ్మలఁగొల్ప రాజునైన
 నీతి శిక్షించెడి నీయమం బెఱుఁగరె?
 పరమతం బెంతయు భావించి మనల
 స్థిరమతస్థుల జంపెఁ దెలివొంద కితఁడు
 తగుశిక్ష వీనికి దైవంబు చెప్ప
 విగతనేత్రునిజేయ విధియించితేను”
 సభయంత ఘోరీశు శాసనక్రమము
 శుభమతప్రీతి సంస్తుతి యిం చెఁగాని
 అరయరు తమరాజు నతిదాష్టబుద్ధి
 ధర “యథారాజా తథాప్రజా” యనఁగ
 జెఱసాలనుండిన చిఱుకాలమున నె

యెఱిగెనాఫ్ గన్ భాష నెల్లఁ జౌహనుఁడు
 కావునరిపు వాక్యకలనకై కోప
 మానహింపంగఁ దావహి మంత్రయుక్తు
 చేనుండి బుసఁగొట్టు చిఱునాగుఁబోలెఁ
 బూనిశృంఖలఁదెంపఁ బోలేకకుపిత
 మైయుండుగజరాజ మట్లు, బోనుబడి
 గాయమందిన యుగ్రకరి శత్రువట్టు
 లలుకచే నిట్టూర్పులతిశ యింపఁగను
 జలియింపఁదనువెల్ల శత్రురాజునకుఁ,
 బలికెఁబృధ్వీరాజు పటుకోపమడఁచి
 “నిలుకడలేక యీనియతిమాటాడఁ
 బాడియె సాహేబ! పడియునీచేత
 నేడె తెల్పద నీకునీతి నొక్కొంత
 నీకును నాకును నిఖిల జనులకు
 లోకంబులకు జంతులోకంబునకును
 నీశుఁడొక్కఁడె నమ్ము మెల్లకాలము
 నాశక్తు నందుట కర్థినెన్నెన్నొ
 నుతమార్గములఁ బట్టుమానవుండిలను
 హితరీతి గిరిరాజ మెల్లదిక్కులకు
 వివిధరూపముల నొప్పెడునట్లు దేవుఁ
 డవనిభిన్న మతాళి కన్నిరూపముల
 స్వప్రకాశము తెల్పు సదయుఁడై యెపుడు
 నీప్రకార మెఱుంగ కిలమతంబులను
 రిక్తవాద మొనర్చురీతి నోధ్యంబు
 చిత్తశుద్ధియెగాక చిహ్నంబులేల
 యిలనెల్ల జలగిరు లెడముగాఁజేయ
 పలువారి కొండొంటి భంగినతకయె
 భిన్నరీతులుగల్గెఁ బెక్కుగాఁగాని

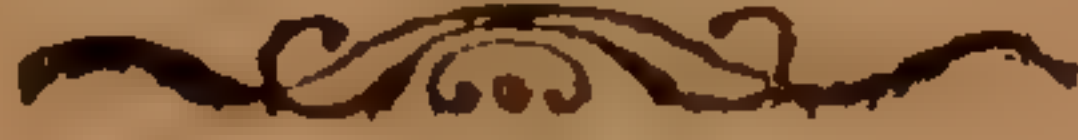
ఇన్ని జగంబుల సృజించి పోచి
 చాకటంబెఱిగిన భగవంతు చెంత
 జేకూరు నేభూమిఁ జెలఁగు భేదంబు?
 దైవంబు సమదృష్టి ధర నెల్లఁగాంచు
 భావింతు రిలవాని పనియంచు జనులు
 ధైర్యంబుతోఁ దప్పు తమపైనిఁ గొనరు
 కార్యభంగులు వేరి కడకొందుగాఁగఁ
 గాన ఘోరీశ్వర కను మింకనైన
 నూనేలనీక్రింద మ్రోగు కారణము
 దోర్బలంబునుగాదు తురకంబుఁగాదు
 దుర్బలంబున హిందు నొరలుంటఁగాదు
 నీకునాయక శక్తి నెఱినుంటఁగాదు
 మాకందులోపంబు మఱియుంటఁగాదు
 నీపైని గొని గెల్పు నేనును నితర
 భూపతులును నిన్నుఁ బోషిడలేదె!
 నిక్కంబు గనుమింక నెమ్మిత్తో మదిని
 నక్క నాజేశ్వరు నాద్రోహబుద్ధి
 హిందూనృపుల కైక్యమెంతో లేకుంట
 మందబుద్ధిని నేను మఱచి నిన్నుంట
 వివమేచ్ఛచే వీరవిధ మెంచకుంట
 మిమఁబెట్టికొనుచు నామిత్రుల్ తొలఁగుట
 నీకుఁబూనిక బుద్ధి నెఱినుండుటయును
 జేకూర్చె నురుజయ శ్రీనీకుఁగానె;
 కావున సాహేబ ఘనహిందు మతము
 నీవేల దూషింతువే మెఱుంగకయ”
 అనిచెప్పఁ దురకరాజుతి కోపమంది
 కనుల నిప్పులు రాలఁగని రాజునకనె
 “నేఁజెప్పుమాటల కెదురాడెదొర

నీజన్మ దౌర్జన్య నియతి యిట్లుండె
 కనులు దీయుట చాలకయయున్నఁ బండ్లు
 పనివడిఁ బెఱికింతుఁ బ్రాణంబుఁగొందు
 నీదేశ్య లొకగొప్ప నిధులంచు నిందు
 వాదులాడెదు సిగ్గు వై నంబులేక
 గజని మహమ్మదుఁబోర క్రమమొప్ప
 విజయంబు మీపైని వేమాటులంది
 సోమనాథాది నిష్ఠుర దేవనిధుల
 భూమి మట్టముచేసి బుద్ధితీరఁగను
 వెలలేని ధనమంది వీరాభిక్తాసఁగి
 శిలలఁగొల్చిన నిట్లు చేకూరుననుచు
 మీవారలకు బుద్ధి మిగులంగఁజెప్పె;
 భావింపు మెందు మీబలమప్పుడేగె
 శౌర్యం బటుండంగ సంఘంపురీతి
 కార్యభారము బూను గతి నైనఁగలదె!
 వెనుక ముందరయక వికలంబటనక
 తనువుల్లాల్లక వీర ధర్మంబరయక
 ప్రాచీన సున్నహ భావంబు మీటి
 నీచేర్వలనుజాల నెఱవేర్పఁ గోరి
 తమలోన నల్పమా తగవులఁబోరి
 సమశక్తి గోల్పోయి శత్రులఁజేరి
 యర్పించి తమదేశ మరివారమునకు,
 దర్పమందక భీరుతను లొచుమనెడు
 నీవారి మహిమంబు నేర్తు మేచెప్ప
 నీవాక్యముల మాను మిఁకమీఁద నిచట
 నింతకై నను భద్ర మెఱిఁగిరే వార
 లంతకంతకుఁ బోరు లాడి లోలోన
 మిత్రరీతిని సంధి మిగులఁజేయకయె

శత్రుసన్ బిలుతురు సాహాయ్యమునకు
 వారొక్క ఘనులంచు వచియుంతువీవు
 ఘోరీశుబలమెంచి కొనకుండఁగాను
 నినుఁజంపఁజాలు నీ నేరంబుగాని
 జనులకుఁజూపనికొ సభనుంచు కలనఁ
 జంపింప, నేఁగోరు శత్రులాఘవము
 తెంపుగాఁజూపిన ధీ జనుల్ మెచ్చు.
 వినియుంటి, మునునీవు విలువిద్య మెఱయఁ
 గనుమూసి గుఱిగొట్టగాఁ జాలుదంచు
 గుఱి యెత్తుమారంబు కుదురఁదెల్పెదను
 శరముల మూటి నొసంగెద నీకుఁ
 గొట్టితేనది నిన్ను గొప్పగాఁ గాంతు
 నట్టుగాకున్నచో నవుడ చంపింతు"
 నాహిందురాజను, నడలింపనన్ను
 నీహంకృతపు మాట నేరదేనాఁడు
 భయమన్న నెఱుఁగని బహురాజపుత్ర
 నయవారములకెల్ల నాధుండనైన
 నేజీవములఁగోరి నీకులొంగెదనె
 యీజన్మముడిగిన నేమామెఁగాక?
 మఱిశత్రుచేఁ బడి మహిమ లేకుండ
 నెఱికనుల్ గోల్పోయి నిరతదుఃఖములఁ
 బడికుందు నాతండు పాణిఁజచ్చతోడఁ
 గడునుంట యెందైనఁ గలుగునే చెపుమ!
 కానిబాణ పరీక్ష గనుపింప శంకఁ
 బూనరాదే రాజపుత్రుండఁ గానఁ
 జేయుదునిది నేఁడు సిద్ధించునిచ్చ
 నేయుదు మూడల్గు లిల జనుల్ మెచ్చఁ
 గానినాధనువు నీకడనున్నదయ్య

దానిని మొన్నరెంతుఁ దధ్యమ్ముగాను”
 ఈమాటలకు ఘోరియెంతయునలరి
 తామూడలుంగులు ధనును దెప్పించి
 కొలువుముందు విశాలగురు దేశమునను
 నిలిపిపృథ్వీరాజు నియమంబుమీఱ
 నటునదడ్గుల దూర మైదడ్గులెత్తు
 గుటిబెట్టి సరిదెల్పి గ్రుడ్డిరాజునకుఁ
 గొట్టుమంచునుఁ జెప్ప ఘోరిశు సభను
 దిట్టలు చిఱునవ్వు దీపింపఁ జూచి
 “అంధుఁడీతనికొనె యదిగొట్ట” ననఁగ
 సంధించి యొక నారసంబు నారాజు
 లక్ష్మ్యంబు నూహించి లాగిగుణంబు
 నక్షయబలబాహు లలరంగఁబట్టి
 విడువనారస మొక్క వీసంబుపోక
 వడినేగి గుటిగొట్టె బ్రథితవైఖరిగ
 సభయెల్ల చౌహాణు శస్త్రకౌశలము
 నభినందనముచేసి రాహుహయనుచు
 కరతాడన ధ్వనుల్ కడుఁజేసిరంత
 నిరుపమాశ్చర్యాభి నిండంగమతిని
 కాని మహమ్మదు కడుఁదత్తరిల్లి
 “వానిబట్టుండోరి వరదైర్యులార!
 ఆలసించిన భద్రమదిగాదు చూడఁ
 బోలువారిని జంపి పోవునీతండు”
 అనియార్వ పృథ్వీరాజులు వేచియుండి
 వినిమహమ్మదు వాక్యవిధమంచునెఱిగి
 మాటవచ్చినచోటు మఱవక యలుఁగు
 సూటినేయఁగ నరేశుని కంత మెగిరె
 నదిగాంచి సాహేబులంత సంభ్రమము

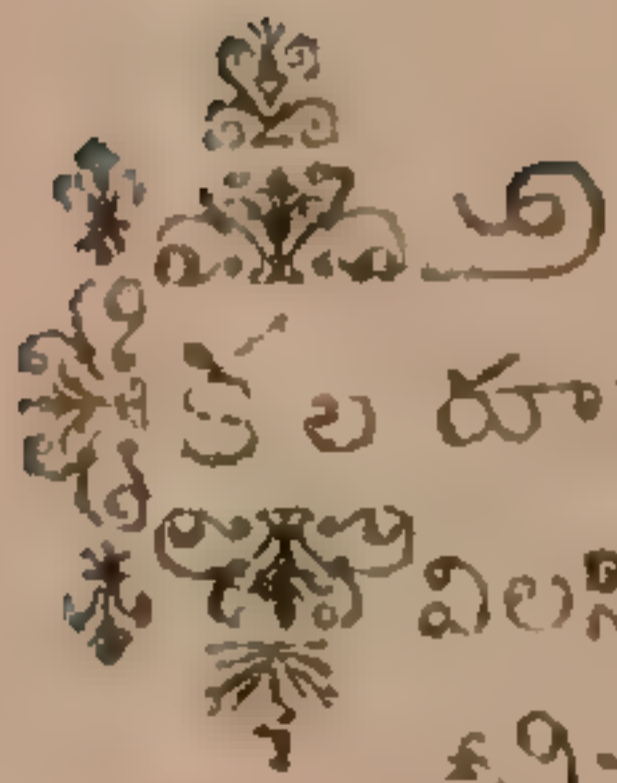
మది తల్తరంబును మఱి చంచలతయుఁ
గలిగి నిశ్చేష్టులై కడకంది తెలివి
యలుక, సుల్తానున కంతకుండైన
హిందూ నృపునిజంప నెంతయుఁ గోరి
ముందున్న కడఁజూడ మూడవశరముఁ
దనకంతమునఁ జొన్పి ధరణిపై నొటఁగి.
తనమోమునందు సంతసము గన్పట్టఁ
గడసారి స్వప్నంబు గాంచి హర్షించి
కడనిద్రనున్న భూకాంతుఁ గన్గొనిరి.

పు ణ్య రాయ ని యంతము,
సంపూర్ణము.

స్నేహ చిత్ర

కల రూపు వర్ణింపఁ గాతేనుగాని
 విలసిల్లు సలిసీల వేణీభరంబు
 ప్రేమసారవుఁ గనుల్ చింబ ఘటంపు
 రామణీయకమున రంజిల్లు మోగి.
 గలిగిన నెమ్మోము కరముల సౌగు
 చెలువైన తనుకాంతి చిన్ని నెన్నఁజును.
 మృదుపదంబులునింక మెయిదీగకోళ్ళ
 కొదవుకూపవిలాస మొప్పారీయుండి
 చెలువుల వశ్యులఁ జేయఁగామెనులు
 పలుదారులనియోగ పటచునవెల్ల
 నూహించినేఁజెప్పు నురుదైర్యనిధికి,
 స్నేహాలరకునిన్య శేవానుమతికి.
 దప్పకకలవంచుఁ దలఁచెదనైన,
 నొప్పెరిసొందర్య మువిదతానింకి
 యువజన విజయోప యోగంబునంబుఁ
 బ్రవశంబుగానీక పరదైవనుంచుఁ
 దనతండ్రినెంతయు దయతోడఁగొలిచె
 ననిశ మాతనిసేమ మారయుచుండఁ
 జెలువునిచిత్తంబుఁ జెదరంగఁజేసి
 వలపు చిక్కులలోన నడిఁద్రోయఁజాలు
 తరుణిపెన్నెటి వేణి తండ్రికూరిమిని
 గరమున సరిచేయఁ గడునమ్రమయ్యెఁ
 గాంతుచుంబనములఁ గర మొప్పఁజాలు
 నింతిఫాలముతండ్రి కెపుడుమఃఖ మను
 కారుచీకటికిని గలువఁజేడఁమ్యె.

స్నేహ ల త.

నోరచూపులనెంత యుద్రిక్తు నైన
దనకువంపగఁజాలు తరుణిన్దోయి
జనకున కనురాగ సారూప్యమయ్యె?
బ్రియుడల్లఁబూనంగఁ బెంపఱఁజాలు
చెయిదోయితండ్రికిఁ జేయూతయయ్యె
వేయేలచెప్పంగ విష్ణువు సురలు
రాయలు కవులు ధరను సర్వజనులు
కలముల మాటలఁ గార్యంబులందుఁ
బలుభంగులనుగోరి పైఁనెట్టుకొనెను
కామినీశ్యంగార కాయంబు సబల
రానుమైయాశ్లేష రసికత్వమొనరఁ
బ్రియభుజాంతరమునఁ బెంపుంపఁజనక
నయముగాఁ దండ్రి నానందింపఁగోరి
యనయంబు జననిలో గాకాంతయగుటఁ
దనగృహకార్యము ల్దగఁజేయుచుండె;
పితరునిట్టులెకొల్చి ప్రీతిమైస్నేహ
లతనేత్ర పర్వమై లాలింపనతఁడు
సుకుమారముగముద్దు సుతఁబెంచుచుండె
ప్రకటంబులై నట్టి పడఁతిగుణములఁ
గాంచిసంతోషించి గర్వించితలఁచె
“మంచిభాగ్యముగాదె! మహినిట్టిసుతులు
పుట్టుటహరికృపా స్ఫూర్తిఁ జూడంగ
నిట్టికూతురెమాన దెంతటిపుణ్య
వతిగఁ గావునదీని సౌఖ్యంబునేలఁ
బతిగొప్పవానిని బడసెద” ననుచు
నాతఁడంతటనేగి యారసితనదు
కూతునకగు పెండ్లి కొడుకు నెందునను
గానకయక్కటా! కలక తలొని

యూనివర్సిటీయను నురుతర విపణి
 లోనొక్కధీమంతు లోకంబునటులె
 తానునుగొననెంచె ధనమెంతోయ్యెనగి;
 సూరిజనములార! సుజ్ఞానతత్త్వ
 పారగులార! యో పండితులార!
 మనుజునమ్ముటయిట్టి మనకాలమందు
 గనియెఱుంగమురాజు కఠిన శాసనము
 తప్పక యాపని దండించుననుచు
 నొప్పురో! నామాట నొక్కెంతవినుడు
 తెలియజేమనహిందు దేశంబునందు
 బలుమందిధనముపైఁ బ్రబలేచ్ఛబెంచి
 ధర్మవర్తనఁదూలి దయబాటఁదోలి
 కూర్మిభావముమూలి గొలుగఱిఁదూలి
 సుకుమారదేహల సొబగుమాటలను
 ముకురకపోలల ముద్దుఁగూఁతులను
 బెండిలిమిష బలి పెట్టుదురెట్టి
 దుండగీనికి నై నదురితమా సనక;
 కొందఱింతటికంటెఁ గూరంపురీతి
 ముందెన్నో రూప్యముల్ ముడుపుఁగట్టమిని
 గన్యకుమెడఁబుస్తెఁ గట్టుటకొప్ప
 రన్యాయమెంచిరే! యారసిచూడ
 మెడఁబుస్తెకాదది మేదినిజనులు
 కడుపుకూనలనెల్లఁ గరటిపేరాస
 ధనమిచ్చువానికి దయలేకయమ్మి
 పనుపుచోమెడఁగట్టు పలుపొనుగాని;
 నిర్మలంబగు ప్రేమ నెలకొన్నదాని
 ధర్మపర్యవసాన తాత్త్వికంబగుచు
 నతిపవిత్రంబును నసదృశంబగుచుఁ

జతురాశ్రమత్రాణ సాధనంబగుచు
 నిరతసౌఖ్యవిశేష నిధిమార్గమగుచు
 పరమార్థసాధక పావనంబగుచు
 వెలయువైవాహిక పేడిక నరయ
 వలమాంసమునుదోళు లమ్మునాకటికి
 మనుజునంగడికి సమముఁ జేసిరకట!
 కనలేదెజనులార! కడునీచమైన
 రొక్కపుఁ బెండ్లిండ్ల రోత సేయకయె
 దిక్కుమాలిన పెక్కు దినములుగడప
 మనువుపేరున మతి మతి బేరమాడి
 కనులుమూయుచుఁ బాలఁ గతుకు విల్లివతె
 లోకంబెఱుఁగడంచు లోలోన నెంత
 రీకార్యములకుఁ బేళ్ళేమి యుండినను
 దొరమ్మి కొండన్నఁ దప్పించవలదు
 పేరుమార్చినఁ గార్య భేదంబుగలదె?
 తరువాత స్నేహలతా దేవితండ్రి
 పరువడి కలకతా పఠనశాలలను
 దీటైనయొక్కని భీమంతువెదకి
 బోటినీతనికిత్తు పూనియెటైన.
 సనియెంచివారితో నాచారరీతి
 మనువుసేయఁగఁగోరు మర్యాదనడక
 సొత్తుగొప్పగవారు శుల్కంబుగోరి
 రత్తెటినతఁడునా రడిగినసొమ్ము
 తనకుమీటినదౌటఁ దలపోసిమిగుల
 సనువుగావరుని దదాత్మబంధువులఁ
 గోరెశుల్కధనంబు కొంచెమ్ముచేయ
 వారుపట్టినపట్టు వదలకయిండ్రి
 ధనములేదనియింత దయఁబూనకుండి

జనకుండుతమకోర్కె సమకూర్చకున్న
 'పుత్రిగైకొనరాము' పోపొమ్మటనిరి.
 చిత్రమాపెండ్లిండ్లు సేయుదు రిలను
 నైననోజనులార! యల్లువారన్న
 దానికై వారలఁ దగదుకోపింప
 వారలొక్కరై శుల్క వాంఛనుమనరు
 భారతభూమిని బలుచోట్లనింకఁ
 గులటయాఁగాకబల్ కుటిలయాఁగాక
 తలఁగోఁతియగుఁగాక దయ్యమాఁగాక
 ధనముతెచ్చెడిబాలఁ దవిలికోరుదురు;
 ధనములేమిని దవ్వు తరుమఁజూచెదరు.
 ఈపాపమవనిపై నెల్లరదగుటఁ
 గోపించియొక్కరిఁ గోధింపఁబోకుఁ
 ఊరివారికి వేటె యొక్కండునడన
 మాఱియాతనిబిచ్చి తులువ, యటండ్రు
 భూమిదురాచార భూతంబులిటులె
 యేమికారణమున నేలునోగాని
 స్వేచ్ఛనొకప్పుడు చేసినపనులు
 నిచ్చింపనదలక యెదురయ్యెనరయ
 కావునజనులార! ఘనమతిమీరు
 భావించి వీని మాన్పఁగఁ జేయలేరె?
 తనకిట్లు పితరుండు తగుభర్తఁదేగ
 ఘనయత్నములఁజేయఁ గాంచియుస్నేహ
 లతమెచ్చి మెచ్చని లాస్యంపుదెఱఁగు
 చతురతఁ జూపక జనకునియందు
 నెప్పుడుఁ గలకూర్చి హెచ్చుగాఁదనకుఁ
 జెప్పిచెప్పక డబ్బుఁ జేర్పంగ నతఁడు
 కష్టమందుట తన కతమంచు నెఱిగి

యిష్టమింతయు లేక హితముతో నతని
 దగురీతి వారింపఁ దలఁచియు సిగ్గు
 సగము చంపఁగఁజెప్ప సాహసింపకయ
 తోలోన వెతఁజెంది లోలోనఁ గుంది
 చాలఁగా నుదినెంచి చాలఁదపించి
 యురుదుఃఖముననుండ నొక్కనాఁడతడు
 పటతెంచి యతెదీన భంగిగేహమున
 కబలముద్దులకూఁతు రరుదేర నెదుర
 జొబుకంబుఁ బుడుకుచు సుధలొల్కుదాని
 ముగ్ధమాటలఁగోలి మోమెంతయలరఁ
 దద్దయు నటుగొంత తడవుంచి చెంతఁ
 బనిఁజెప్పి లోనికిఁ బంపి, భానుండు
 జనజీకటిని ముగ్ధ జగతి యట్టులుగ
 వెతలెల్లఁ దనమది వేవేగఁ గ్రమ్మ
 “క్షీతినాడు వారలు చింతింప నెంత
 వనఁట తెత్తురు మగవారి పాలిటికి
 తనయకల్లఁగ నద్ది ధవుఁజేరువటకు
 బాలబుద్ధినిఁగాచు బరువదియొకటి
 బాలయునతికాఁగఁ బతినొప్పువాని
 గొప్ప బేరములిచ్చి కొనివచ్చు టాకటి
 యొప్పిన పతిదక్క నొకవేళ వార
 లిష్టనర్తనమాని హీనజీవితము
 దుష్టులె గడపిన దుశ్చింతయొకటి
 హితముండి సంతాన హీనయేయైన
 పతివేలు సతిదెచ్చు భయమది యొకటి
 ధవునిముందుగఁజూనఁ దరుణీత్వముననె?
 భువివీడె ననుదుఃఖ పూర్ణతయొకటి
 ప్రథమంబుననె భర్త పరలోక మరుగ

విధవ యయ్యెనటన్న వెత యసియొకటి
 మిగులఁగష్టించియు మెలఁతకే నింకఁ
 జగుభర్తఁడే లేమి తార్కాణగాదె?
 మదికేవచ్చినవాఁడు మఱిగొప్పధనము
 మొదట నిచ్చినఁగాని ముదితఁ జేసేవాఁడు
 సవకోమలాంగియా నాబిడ్డకంటె
 యువజనులకు ధనం బొప్పెనేయకట!
 కానిమ్మునాముద్దు కన్న తల్లికిని
 నానోముపంటకు, నాప్రియసుతకు,
 నురుసొఖ్య మొనఁగూడ నున్నప్పుడేను
 కొదవజెత్తునె డబ్బు కొఱకాస విడక
 ధనముచాలమి నిల్లు తగనమ్మియైన
 దనయ పెండిలిచేసి ధన్యతఁగాంతు"
 అనిదుఃఖిమునఁ బల్కె నాతండు చెంత
 విననేరు లేరను విభ్రాంతిచేతఁ
 గానిబాలికవెనక గావచ్చి తనదు
 వీనులొగ్గి యదంత విన్న దెఱుఁగఁడు!
 అంతట నతఁడు తా ననుకొన్న యట్టు
 లెంతయు వెనుదీయ కింటిని గుదువ
 పెట్టి, కాలేజిలోఁ బెద్దపేరున్న
 దిట్టనుఁ గూతుకై తేనిశ్చయించె,
 తండ్రీమాటలవిని తలఁకి యాబాల
 తీండ్రమా దుఃఖింపు దీనతనంది
 తను దూఱుకొని శుల్క ధర్మంబుఁ దెగడి
 మనమందు శోషిల్లి మఱిచింత చేసి
 నిక్కనూ పితరు పూన్నిని మాన్పఁజేయఁ
 పెక్కుభంగులనెంచి ఫిన్నతనమున
 వలసన లేక తావగచియు నింటి

నిలుపుమార్గంబులెన్నియొ యెంచుచుండె.

జనకుండునిల్లమ్మ నమకట్టినట్టి

ఓనముచేరఁగవచ్చె దీనతనింటి

వారలందఱుదుఃఖ వశులై మెలఁగిరి

కోరితెచ్చినమన్వ కోఱకై నశుల్క

భారమోర్వఁగలేని పాటులిట్లుండు.

కానియింతకుమూల కారణంబైన

తానేలస్నేహల తాదేవియిపుడు

శాంతంబు నగుమోము సంధింపనింత

వంతలేకయెఘూర్వ వైఖరినుండె.

పురుషుండువచ్చుచోఁ బుట్టింటివారు

సరే! యెట్లయిననంచు చానయెంచునొకొ

“మగఁడువచ్చెడునన్న మగువకునిష్ట

మగుఁగాక, కానియీ యబలనుబోలు

పితరుమేలెంచని పిల్ల నెందైన

నతివలలోఁజూడ మ”నువారి నెల్ల

స్నేహలతాదేవి చెవులారవినియు

నూహించినగియూర కుండినదేమొ

ఇల్లుతాకట్టున కిచ్చెడిదినము

• తెల్లవారఁగనంచుఁ దెలిసియెల్లరును

మనములబెగడంది మఱితిండిదినక

చనిరిశయ్యలఁగంటి జడ్డివానఁడధుప

నంతనెల్లరువోవ నాస్నేహలత మ

జితవవ్వలయంగ నెవ్వరువేమిఁ

గాంచియెంటరిగఁదా గదిలోనికేగి

• చంచలలోచన స్వాతంత్ర్యమొలుక

నద్దముకడకేగి యలిసీలవేణి

ముద్దుతొల్కఁగవిప్పి మురువుగాదువ్వి

మోమందముగదిద్ది మోహనాకార
 రామయేమేల్బట్ట రాజిల్లఁగట్టి
 తగుభూషలనుదాల్చి తనరూపుఁగాంచి
 నగికొంతసేపుండి నమ్రభావమున
 నొకలేఖ సేమేమొ యొగిలిఖియించి
 ప్రకటస్థలినిదాని బాగుగానుంచి
 సేరినోకడుఁ గొల్చి యేమేమొనుడివి
 యారసితనవార లతినిద్రనుంటఁ
 దెలిసిమొగంబుపై స్థిరభావమూని
 చలియింపవట్టి హస్తముతోడనేమొ
 గైకొనిపైమేడఁ గడుపూన్ని నెక్కె.
 నేకతంబిటులింత యేలచేసెనొకా?
 మగఁడువచ్చెడునన్న మదినంతసించి
 మగువకౌశ్యంగార మహిమానుసరణి
 కమనీయనిజరూప గర్వసంపదను
 తమమేడపై నెక్కి తగువిరహమునఁ
 జల్లగాలిని, మారుఁ, జంద్రునిఁదిట్టి
 యుల్లాసముగనుండు నుద్దేశమేమొ!
 ఆరసిచూడంగ నదికాదుకాదు
 భారుణినెల్లర దైవంబుకృపను
 దనియింపసృజియించి దయచేసినట్టి
 ఘనశక్తినిధులైన గాలిని, జంద్రుఁ
 దిట్టునంతగమారు తిక్కకుఁదగిన
 వట్టిబేలతనంపు వదనంబుస్నేహ
 లతతాల్పకుండనలఘు కార్యకరణ
 కృతనిశ్చితాంతసం కేతాననంబు
 తాలిచెనదియేల? తామోహతాప
 కీలావళిశాంతి కినిశ్చితసలిల

మిళితచందనపంక మృగమదసార
 కలితాంగియైభోగి కాంతాభిబెగడ
 సువిలాసమున నెంత సోలకుండఁగను
 భువిదివియొద్దై నఁ బూన్కిపోవిడని
 నడకతీరదియేల! నాతియాంతరము
 వడి నెఱుంగఁగ నేరి నశముకాదయ్య!
 హరిహరబ్రహ్మదు లగు దేవతలకె
 తరముగాకుండెడు తటిడడంబగుచుఁ
 బఱఁగునాకలమెట్లు భామాంతరంగ
 చరితంబెఱుఁగుధన్య శాలియానయ్య!
 కానియాబాలతాఁ గడుఁబూన్కి మేడ
 పై నేగుచోఁజేతఁ బట్టికొంపోవు
 నవియేమి? చూడఁగ నగ్గిపుల్లలను
 రవులుచూపెట్టి, కిరసనీలబుడ్డి
 వలెదోఁచె వీనితో ననితకేపనియొ?
 ఆ—యేమి! వెలినుండి యఱపెందుకొఱకు?
 పోయిచూచెదమేమి పోయెనోయచట
 ఇదియేమి! మేడపై నీవెలుంగేమి!
 హృదయభీకరముగా నేపారుచుండె
 లెండింటివారంత లెందుపై మేడఁ
 జండతేజమదేమొ! చనిచూడు'డనుచుఁ
 బ్రక్కదేవళములో బ్రాహ్మణుండొకఁడు
 పిక్కబిగ్గునవచ్చి పేరెలుంగునను
 నిదురించు వారల నెఱివీడిలేపి
 'పద, మంచునామేడ పైకిఁగొంపోవఁ
 గఱకంఠనేత్రంపుఁ గాంతిచెంగటను
 నరలెడుశశికళా వైఖిమీటి
 మహిషరాక్షసరక్త మయఖిద్గళోణ

మహితతేజమునడం మనుగొల్పిమీతి
 తేజర్జునుయూఖ దీప్తికినడుమ
 రాజిల్లకమలాపురమణినిమీతి
 వరనిష్ఠుడనతపోవహ్నులనడుమ
 నురుకాంతి నొప్పెడి యోగినిమీతి
 ఘనసర్పముఖవిషాకాంతకాంతులను
 మినికెడితలతాయ మెఱుపునుమీరి
 యొడలెల్లఁజెనుమంటలుబికిపైకెగయ
 నెడమీకవేడిమి యెల్లడఁగమ్మ
 సాహసంబుననిల్చి చలియింపకున్న
 స్నేహలతనుగాంచి ఛేదరగుండియలు
 కాళ్లునోరాడక కనులు మూతవడఁ
 గల్గొలమునఁగొంత కాలమట్లుండి
 మనసుఁజెల్వఁబడంగ మగువశీరఁజిగి
 కనువారలెల్లరొక్కటచేంతకుటికి
 కాలిపోయినచీర కడువడిలాగి
 తూలికూలెడిబిడ్డఁదొడలపైనుంచి
 కాంతలురోదనా క్రందనంచెగుప
 స్వాంతంబులెఱుంగక సాహసంబుడుగ
 నోరులఁదెఱచి కన్నులఁజేల్పవెచి
 పూరుషుల్ మూఢుల పోల్కిచూచుచునుఁ
 గొంతసేపటిదాఁకఁ గొయ్యలట్లుండి
 చింతింపమనసులు చేరంగమగుడి
 కాలయాపనమునఁ గార్యబులేమి
 బొలచుట్టునుదీన భంగిరోదించు
 నతివలఁదొలఁగించి యాలోనమూర్ఖ
 మతిలేకపడియున్న మగువ నెత్తికొని
 దైద్యశాలకుఁబోయి వడ్డివైద్యుచేత

నుద్యదౌషధముల నువిద కిప్పింప
 గుణమొకింతయు లేమిఁ గోనులి తెలిసి
 “ఘనయత్నములునన్నుఁ గావలేవనుచుఁ”
 బలికి పెన్నంటల బాధలనంది
 నిలువజాలక దేహ నిలయంబువాసె.
 తరుతవానింటిలోఁ దండ్రీకీలేఖ
 దొరకెనందలివాక్య ధోరణీయిదిగా!
 “నాయనా! యిల్లమ్మి నాపెండ్లిమీరు
 సేయ నెంచుటయెంత చింతాకరంబు
 కానిముంతటికష్ట కార్యభారంబుఁ
 బూను నవశ్యంబు పోవు రేపటికి
 నీపాడుపెండ్లికై యిల్లుమీరమ్మి
 మాపురేపునునిల్వ మఱిచోటు లేక
 కాఱియల్ పడుచుండఁ గాంచి నేనెట్లు
 లోరువఁగలనయ్య! యుల్లంబులోన
 మీకష్టములుమాన్ప మేలొండులేమి
 నీకార్యమునుబూని యెంచిచేసితిని
 పలువురౌ పండితుల్ పరదేశములను
 గలుగువంతలమాన్పఁ గడు నెంత్రుగాని
 తమభూమినన్యాయ ధర్మముల్ దెగడి
 తమవారిబాధలు దయమాన్పరారె?
 పరమాత్ముకరుణా ప్రభావంబుచేత
 నరసియీదివసమే నంటించుచున్న
 యగ్నిరాజిల్లి దురాచారములను
 భగ్నంబుగావింపఁ బ్రజలమనములఁ
 జెలఁగునజ్ఞానంపుఁ జీకటిదోలి
 యిల్లసుఖంబుగఁజేసి యేపారుఁగాక!”

సంఘము.

శ్లోకములు

వరరూపతానన్య వైభవయుతము
 పరుగెత్తుచున్నది పైసమై యొకటి
 చూడఁ జూడఁగనద్ది చోద్యమేయుండు
 నాఁడు మగలరెంటి యాకృతికలది
 బాల్యంపుఁ బ్రాయంపుఁ బండు తనంపు
 తాల్యంబులన్ని కలసియుండెనిచట?
 ఒకపారిమీసంబు లొడియఁదీండ్రించు
 నొకసారి పయ్యెడ నొనరంగసరుదు
 గారిఁ బెక్కుజనంబు దర్శింపగనది
 వేఱు వేఱుగవెంత వింతగాఁదోఁచు
 నొకచోటబొంగరా లొగినాఱుచుండు
 నొకచోట మనుగడ యునికిఁజర్పించు
 నొకవేళబలముతో నుద్ధతినడుచు
 నొకవేళ ముసలియై యూఁగుచుఁబోవు
 నుండి కొన్నిదినంబు లొకయూరిలోవఁ
 గొండెముల్ గల్పించి కోపముల్పించి
 తలపుటై తెగిరెడు తగులంబుఁగూర్చి
 యలరిదుష్టతమీర నచ్చోటువాసె.
 వేఱొక్కయూరిలో వినతుభావీజ
 వారికెంతయుడబ్బు వడినిచ్చిపుచ్చు
 సత్రముల్ గట్టించి సావడుల్ సల్పి
 పాత్రులకెచ్చి యో బహుమతులొసఁగి
 పిన్నవారలఁబోచి పెండ్లిండ్లుచేసి
 కన్నుల కింపుగఁ గడునృద్ధిపఱచి
 పరులెల్లఁదనుఁజూచి భక్తితో మొక్కి

సరిగెనెల్లరుగుండ నచ్చోటువాసి.
 ఇకనెన్నో చిత్రంబు లిట్లుచేయుచును
 నొకచోటు దాని పేటొకటఁజేయకయె
 పలుపనుల్ పలుచోట్లఁ బ్రచ్చన్నరీతి
 వెలయించుచునుబోవు వేగముందునకు
 నీవింతయాభూత మెప్పటిరీతిఁ
 బోవుచో దానిని బూర్వంబునుండి
 కాంచి పరీక్షించు ఘనుఁడొక్కఁడేగు
 బెంచి దాని నిజమ్ము తెలియఁజాలకయ
 నిలిపి యిట్లనిపల్కె నీచర్యఁజూడ
 నిలనెంతొచిత్రమై యేపారుచుండు
 నొక్కొంతసేపెందు నుండవలెడను
 దిక్కులేకున్నట్లు తిరుగుచుండెదవు
 పిల్లలలోపలఁ బిల్లవై వయసు
 చెల్లినవారికిఁ జెప్పెదునీతి
 కాననీ చరితంబు గడుఁజిత్రమరయ
 వేనెఱుంగఁగఁదెల్పు విసఁగఁగోరెదను.
 అంతటదెగనవ్వి యనియిట్టులనియెఁ
 జింతింపలేనునా చిత్రమాచరిత
 మేనెకావుననిప్పు డెఱిగిచెప్పంగఁ
 బూనులాభంబేని బుద్ధి నూహింపః
 ధరలోన నెల్లరు తమజీవములను
 బరిరక్షణముసేయ భావింతురెపుడు
 నట్టిపోల్కి నెహిత నూరీతినేను
 బొట్టవోసికొనుచుఁ బోవుచుండుదును
 దరువాతనేబ్రహ్మ తలక్రిందులయిన
 మఱియొకనాకేల మహిఁదెక్కుమంది
 వలనై నగతిమను నాంధ్రచాలకయ

తెలివి గల్గినయట్లు తెగినటియించి
 శాలచక్రముదారిఁ గడువడిమార్చ
 బేలలైయత్నింతు పెడబుద్ధికాక,
 తామేడ? విధిచాయ దప్పించుటేడ?
 లేమికల్కులనీతి లెక్కించుటేడ
 ననుచునిరుత్సాహియై తెల్లబడిన
 తనప్రశ్నకునిగాంచి దయతోడనవ్వి
 రమ్మిఁకనాదారి రయముగాఁజనుము
 త్రిమ్మరి! సంఘంబుఁ దెగడంగఁబోకు
 మని"యొక్కముద్దిచ్చి యవ్వానిమీఱి
 తనదారి విజయసోత్సాహయై పోయె.

సంఘము సంపూర్ణము.

దైవము.

శ్లో. ౧

త్రొల్లివిన్న దేశములన్ని దోర్బలమున
 వడిజయించిన భూపాల నర్యుడొకఁడు
 పేటకై యొక్కనాడేగి విపినిమునకు
 భవ్యవాల్మీకి నాశ్రమ ప్రాంతమంటి
 తత్పరఁగుతాపసోత్తము దర్శనంబు
 నింతడాసియుఁ జేయ కుంటేలయనుచుఁ
 దేరు దిగిపాదచారియై దీనునట్టు
 లాతపోవని లోనికి నరిగియచట
 శాంతరసమొల్కు శిష్యుల చెంతఁదత్త్వ
 శాస్త్రబోధనల్ సేయునాసంయమివరుఁ
 గాంచి ప్రణతుడై తిరుగనత్యారమొంది
 “సంయమింద్ర! మీరలుడై వసములుమాకుఁ
 గష్టతరసాధ్యమా తపఃకర్మమునను
 విష్ణుదర్శన సంప్రాప్త విభవులగుటఁ?
 గానభవదీయ సుజ్ఞాన ఘనసముద్ర
 తోయములఁగొన్ని మముద్రావసీయరయ్య!
 దైవత త్వంబు బోధించి తనుపుడయ్య
 యనఁగ వాల్మీకి మొలక సన్వలరబలెక్క
 రాజచంద్రమ! నీవునిర్వ్యాజలీల
 దైవత త్వ రహస్యంబు దలఁచి వినఁగఁ
 బెద్దనని నన్నుఁగోరితిఁ ప్రీతియయ్యెఁ
 గానిపరమాత్ము మాహాత్మ్య ఘనతపరిగ
 నబ్జజాదులకే చూడ నలవికాదు
 సాధ్యమేనాకు హరిరహస్యముల నెఱుఁగ
 నై ననాశ్రిత పరదుడొ హరి తనంత

నెల్లవారికి సులభుడై యెల్లయెడల
 జగతి సర్వబలంబుల సమతనుంప
 నుండియునులేని యట్లుగానొప్పుచుండు
 నిష్ఠఁబెద్దకాలము తపో నియతితోడ.
 నింద్రియంబుల సాధించి హితముసర్వ
 జీవలోకంబుపైఁ బెంచి భావమందు
 బాహ్యమందున శాంత సంపదనుదాల్చి
 వసమునందుండు ననుబోటి మునికిఁగాక
 భూరిసామ్రాజ్య సౌఖ్యముల్ పొందుచుండి
 సాధురక్షణకును దుష్టసంహృతికిని
 గత్తిచేఁబట్టి భువనముల్ గలఁగజేయు
 శూరుఁడౌ నినుఁబోలు రాజునకెకాక
 బ్రహ్మమొవలుగ నీగడ్డి పరకదాఁక
 విష్ణుసర్వాత్మమయుఁడౌచు వెలయుచుండుఁ
 జూడుమదిగోరసాలంబు సొబగుతోడఁ
 బ్రబలతరదీర్ఘ శాఖోరుపటిమతోడ
 టితిత పల్లవములనిండు చెలువుతోడ
 బుష్పితా శేషకుసుమ సంపూర్తితోడ
 మూరకానేక వహనమ్ర కాంతితోడ
 నిరత నర్జిత ముకరంద సరణితోడ
 మూలసంస్కర్జిత పరాగపాళితోడ
 మత్తరోలంబగీతాళి మహిమతోడఁ
 బల్లవాహారపిక్కు లార్భటులతోడ
 నలరుచున్నదివింటె? యా యదమంత
 దైవసౌందర్య మగుననె! తలఁచిచూడఁ
 దరుణకిసలయముల మెత్తఁడనముశ్రీశు
 పాదరేణువు సంశంపు భంగికాదె?
 సర్వసుమనోరజంపు వాసనలుదేవు

పరిచరానల్ప సాగంధ్య పటలికాదె
 కాఱుసూదేనెద్దావి భృంగంబుపాడు
 తెఱఁగు సర్వేశుకాద్యున్ దృష్టిదవిలి
 కరముఁజెలరేఁగు జీవలోకంబుకాదె
 చూడుమదిగొ యాచెట్టుపై గూడుకట్టి
 యండములనీని వానిపైఁ బండిపొదవి
 చిలుకకష్టించి పిల్లలఁజేసి ఫలిత
 ఫలరసంబులమేపు నావిలసనంబు
 సర్వరక్షకు వాత్సల్య సాగరమునఁ
 గోలియుండిన కీరంపు లీలకాదె?
 కాంచు మదెముందుఁగన్నుల పండునగుచు
 సృష్టిమాహాత్మ్య విభవంపు సిరులుగ్రాల
 నున్నదానిని నామదిగొన్నదాని
 పసిమిమిత్రెడు శాద్వల భవ్యతలము
 పరువులెత్తుచునట మేయుహరిణకులము
 బెడరకయె యాడుకొనువాని పిల్లలేళ్లు
 గడ్డిగింజలనట నేరుకారుకోళ్ళు
 బయలునకు నావలనుగ్రాలు వద్దసరసి
 నిండునీటను నెఱచూలి నెలఁతఁబోతె
 విన్యసీలాభవర్ణంబుఁ దిరుగనిచ్చి
 ప్రతిఫలంబులతోడుతఁ బ్రమదమిచ్చు
 దానిపై నంచ కవకూడి తమదుమ్మదుల
 పాదచలనంబుచే నీటిఁబాయఁజేసి
 యల్ల నల్లన చిసకాండ మందుచుండె
 సరసికినిబైని బలుగొండ వరుసలివిగొ
 యందునందును హిమకిరీటాళి యలరు
 శిఖరములనెత్తి యాకాశసీమలకును
 నీలవర్ణంపు టాకృతి నీటఁదెలియ

శోభరాజులు నవ్వాని జూడురాజ!
 అల్లడేయున్న తోన్న తమగుచుఁజండ
 భానుకిరణముల్ దాఁకంగఁబ్రజ్వరిల్లి
 దిశలవెలిఁగించి మదిని భీతియుముదంబు
 జేర్చుహిమకూట పర్వతశిఖరమరయ
 ఘనుఁడు శ్రీహరి కల్పాంత కాలమందు
 ఘోరతిమిరంబు లోనవేఱేరులేక
 సహజతేజో విరాజిత మహిముఁడగుచు
 గాంచలక్షయింద్రుల శిశక్యముగమిఁచు
 వెలుఁగులోఁగించి దంశంపు విధముకాదె?
 కొంచెమటక్రిందఁ జూడుమాకుధరపంక్తి
 పైరథోపరి కేతనప్రకరమట్లు
 దూరమునకింక నెత్తుగాఁ దోచుసరకు
 చెట్లగుంపులు నాక్రింద చీకటులను
 వెనుక సేయుకీకారణ్య విపులతలము
 సరసినిర్మలో పరిభాగజలములందుఁ
 బ్రకటముగ బింబముల నీనుభంగులెంచ
 ఘనులు భువిఁబుణ్య పాపసంకలనమందుఁ
 దలను బైకెత్తి చరియించు యలసిత్తుదకు
 శ్రీశుపదములఁ జింతతోశిరమువంప
 నపుడు ప్రతిబింబితంబైనయాత్మ చరిత
 బోధసేయుటయేకదా పుణ్యచరిత!
 మఱియు నాజలంబుల మందసరణీనీదు
 హంసమిథునంబులో హంసియనుమతంబుఁ
 గోరిహంసతా నోటితోఁ గొనినఘాండ్రుఁ
 జెలియకొనఁగుచుఁ గ్రిందఁబై శిరమునూఁచి
 మన్ననలనంది మెడచాచి మదిముదంబు
 జలన వైచిత్ర్యమునఁదెల్పు జలవిహంగ

కేళిపారవశ్యముచూడఁ బాలకడలి
 నిందిరాయుత విలసదానందవిభవ
 మూర్తియాకేశవాంశంపు మురువుకాణి!
 అందుఁబయలున నరసితే యాడులేడి
 తనకిశోరంబుఁ జనుబాలఁదనువుచుండఁ
 జుట్టుసిడి చూరుకొమ్ముల సోయగమునఁ
 బోతులేడియల్లన నాకు పాలుపుచూడఁ
 బాలవారాశి దుహితతా భర్తతోడ
 దల్లియైపుణ్య సుమనోమ తల్లియగుచు
 మనలనెల్లరఁబోచెడి మహిమకాజి!
 పార్థివేంద్ర! నేనిక వేయిపలుక నేల?
 ముందుదివ్య విలోకనముననునీకుఁ
 జూడసంతోష మొనఁగెడి సొబగులెల్ల
 దైవతాంశంబుననుగాక తనరలేపు
 హరికృపకునింత పాత్రుతా నరులకెపుడు
 తెలిసియెవ్వరుఁగాంచని తృణముకూడ
 సదమలజ్ఞాన బోధయే నలుపుచుండఁ
 గాన రాజేంద్ర! నీవికఁగాంచు విషయ
 మెంతయల్పంబుగానున్నఁ జింతనేసి
 శాంతమునదానిఁ గాంచిన సంభ్రమంబు
 గలుగఁజేసెడి విభవముత్పలఁగునందు
 భువిని వివిధకార్యంబులఁ బొసఁగజేయ
 గుణమురూపంబునను జిన్నగొప్పలందఱఁ
 బలువిధంబుల వస్తువుల్యెలయ వలయు
 నంతమాత్రన ధీజనులల్పములను
 దూటిఘనములఁగై కొనబోరుచూపె!
 అడ్డిగితివి కాన నుడివితీ తడవునేను
 విష్ణుమాహాత్మ్య సారంబు పినఁగదయ్య

సర్వజీవంబులందును సమతగలిగి
 యురుతరానల్ప కారుణ్య వరగుణంబుఁ
 బరఁగఁజేయుట గోవింద చరితమయ్య!
 మునివరుండిట్లు పలుకఁగ భూవిభుండు
 సంతసించియాతని మ్రొక్కి చనియెఁబురికి.

వృత్తి క ము .

- గీ. వృత్తి కేశ్వర! నినుఁబోలు. వీరుఁడవనిఁ
గలఁడె? నీకంటె వేరెట్లకాయభార
భరుఁడెమహాఁగాక నినుజూచి పరుగులిడఁడె?
ధీరులెందఱొశత్రులఁ బోరునప్పు
డస్త్రశస్త్రంబు లనచాల్చి యమితకష్ట
మందెదరుగాని నీవట్టె యరయకుండ
దోకదెబ్బ నె నెల్లరఁ దోలఁగలవు.
గొప్పఁదనమున బీదలఁగోపగించు
గరువబోతుల దైవమా కాంచనంపు
రంగుచేఁ దేజరిలు శరీరంబునీకుఁ;
బొట్టకై కవితావృత్తిఁ బూనువారు
పలువురెవ్వరొ మునుజెప్పు భంగులెంచి
తిరిగి మఱిమఱివర్ణించు హరిణపాద
కాంతిఁగోనొప్పు సన్ననికాళ్లునీకు,
దీర్ఘతరములై నల్లనై దిగ్గజంపుఁ
దుండములఁబోలు కరములు రెండునీకు;
సన్నఁబోలినదీన మానవునియటుల
• కనులుమోముపై నుండుటే ఘనతయగును!
గానఁగరకంఠ నెత్తిపెఁగన్న తెఱఁగు
శిరముపై రెండునయనము త్కెరయునీకుఁ;
దేల! నీవాలవిభవంబు తెలుపుటెట్లు?
రాజరాజు మన్ననకుఁ బాత్రంబులైన
మురువుగానొప్పుపగడాల సరముఁబోలి
వరలుశోణంపుఁ గెంపుల నరుసఁబోలి
యెఱ్ఱకణుపులతోడుత నెపుడుచలన

వైభవమునరాజీలు వాలమహాహా!
 దానిపైగోవురోపరి మానితాగ్ర
 కలశమట్టులబాణంపు ములికివోలె
 నిండువిఘ్నాతిచేగ్రాలు కొండెమలరు?
 నహహా! కొండెవు మాహాత్మ్య మరయఁ దరమో?
 పటిమమునదాని మునురామ బాణమెంత
 యేడువృక్షముల్ ద్రుంచియు నినసుతునకుఁ
 జాటునుండియె జయమీయఁ జాలెఁగాని
 సీవునన్నదమ్ములపోరి నెలవుకరిగి
 తోకపోటుమాత్రన వాలి దూరముమాన్చి
 యొనరసుగ్రీవురంజింప కుండియుండె?
 అఖిలలోకంబులొక్కట నణపఁజాలు
 శివునిపాశుపతాస్త్రంపుఁ జేవమీటి
 కఠినశిలలను భేదింపఁ గలుగునింద్రు
 వినుతవజ్రాయుధాస్త్రపు ఘనతమీటి
 కారవక్షోణినంతయుఁ గలఁచినట్టి
 పాండునందను గాండీవపటిమమీటి
 ధరనమోఘమై కడుగొప్ప దండనెల్ల
 వెలలఁబెట్టఁగల్గుభిరంగి వేటమీటి
 జగములన్నిటి భయపెట్టఁ జాలునీదు
 చిన్నికొండెవు శౌర్యంబు చెప్పఁదరమో?
 వట్టిమాటలవేల? నీవట్టెబిల్వ
 గలుగుహస్తంబులనుజూచి కాళ్లనెల్ల
 విప్పియాకాశవీధిని వెలుఁగుచుండు
 తారలనుసిగ్గుపఱచి నీతలనుమినుకు
 కనుతతోడలోకత్రయమును నెదిర్చి
 వాలవిత్తేపగర్విత వైభవమున
 చల్లగాలిసాయంతన సమయమందు

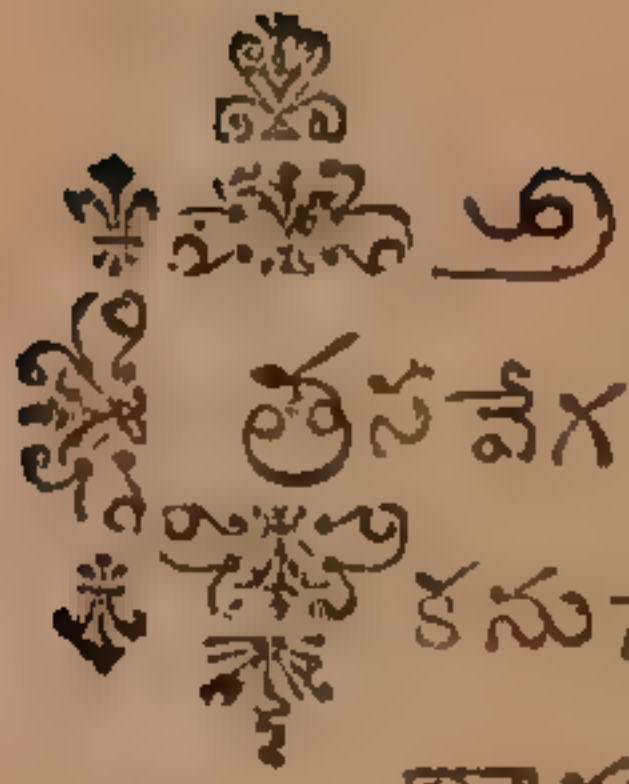
నుబ్బగానుండు నెలవులనుండినీవు
 వీరదిగ్విజ యార్థమై వెడలునపుడు
 ముట్టనిమ్ము నిన్నెటువంటి దిట్టయైన
 భయముతోఁ గెప్పుమని యార్చిపాటిపోయి
 తనువులోఁ జాణమున్నంత దాఁకమఱులఁ
 దలఁచినంత నె నినుమదిఁ గలఁతనడఁడె?

సంస్కృతము.

టి టా ని క్.

అ

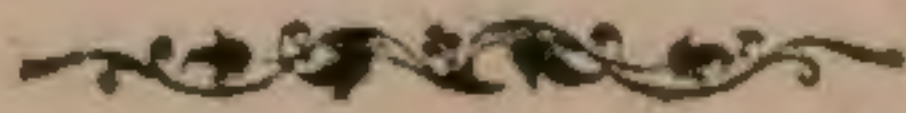
తనవేగ గతిదొడ్ల ధరమహాట్లాంటి
 కనుసాగరంబునం దిపదో తరంబు
 భానుదీప్తులనెల్ల బాసి శాంతత్వ
 మూనితారలపొల్పు లొనరంగఁదిప్పె
 నావగొప్పదియందు నవటిటానికన
 నావికుల్ పయానికుల్ నయసౌఖ్యముండ
 వెండియుబంగారు వెలరారుపెక్కు
 దండిసామగ్రిలు ధనికులౌజనులు
 గలిగినిర్మలకీర్తిగడలు న్యాయారుక్
 వలనేరుడలఁచిరా వనటరానుంట!
 ఘవిఁజేటుతనరాక బోల్చినీదెపుడు
 సనిధాతి ముదముందు జనమానసముల
 దానినంతెనను గత్తునుస్మిత్తుదిరుగుఁ
 గానున్న పదవికంతర సంతసమున
 వనితలందఱు నంత వరనిద్రనుండ
 జనులందునకుఁదూఁగి సరిచూచుచుండ
 వంతెనకపుడొక్క వచనమిట్లరచెఁ
 “జెంతహే! యంచుచెడు కొండగలదు”
 అటవారు సరిముందు నదిచూచియోడఁ
 బువ్వేగఁదొలఁగించి పల్కిరిట్లలరి
 “తగిలినమున్నదీ తరణియింతటిది
 బిగిగాలినడినీటి వెడఁద్రోయుఁగాక!”
 కానిహా! యదియేమి కడుఁబోలునీట
 ఫేసమేలెగసెడు! భీతిగొల్పంగ
 భ్రునియేమిధీ, యందు? తరణిముందదిగో!

ఘనశత బర్గంబుగను! యోడదాక
 ఝల్పిపించె గంపింపుచును నద్దిలోన
 గలవారు పడితూలి కలవరంబంద
 బల్లలుకుర్చీలు పడితలక్రిందు.
 నల్లాడగనుదల్పు లారదీపములు
 భీతికూలెలువేగఁ జెక్కులెంతేని
 శీఘ్రమాలచెలంగ శేయెల్లమోయఁ
 దాకునపార్శ్వంపు తరిక్రిందియెల్ల
 వీక్షమైపగిలిబల్ విచ్చిన్నమామె
 లోవారుకడునల్లి లోజచ్చిరకట!
 నావికుల్ టిటానిక్ నలుదశల్ గాంచి
 “యోడమున్నదటంచు నొకకొంతభీతి
 కూడితీర్చియుదెబ్బ గొప్పదైయుంట
 నీరుచేరుటజూచి నిస్తంతివార్తఁ
 గోరితోడునకీయఁ గొన్ని నావలది
 కొనఁగానిరావామొఁ గొలదికాలమున
 వనమంతఁజేరి, లోవంతఁదేజూచి
 తప్తమానసులౌచుఁ దమయోడకుంకు
 శప్తనువ్యోగముగని నావమునుఁగు
 నరనొక్కగంటలో నతివలసుతులఁ
 జిటుదోనెలనుబంపఁ జెప్పనావికులు
 పడవలనాయత్త పరదిలెల్దీయ
 వడినేగియట మగవారెల్లచోట్ల
 తాకునమేల్కొంచి తత్తరంబంది
 పోకదెంచకతమ పురుషాళికరయ
 తల్లులఁబిల్లులఁ “దరలుపైక” నఁగఁ
 దల్లడిల్లుచుభీతిఁ దమవారిఁబొయు
 గతికేడ్చువారును ఘనదుఃఖమంది

పతిపై నిమూర్చిల్లి పడువారు, నెంత
 ధృతిఁదాము తరుణమ్ము తెలియనాయత్త
 మతివేగఁజేసిపై కరుజేరువారు,
 వనటనిల్వఁగలేక వరులపైనొరగి
 చనువారు, బతివీడి చనకున్న నతడు
 బలవంతముగఁబంపఁ బరతేరువారు
 జలివడంకుచునస్త్రు చయమందువారు
 నిదురగుడ్డలమార్చ నెఱకాలముండి
 బెదరువారునువారి పిన్నలబట్టి
 బల్లకెక్కెడువారు, బసివారిఁగనక
 తల్లులుపర్వెత్తఁ దండ్రులువెదక,
 “రండుదోవేలలో నరయముగా” ననుచు
 దండినాయకులార్వఁ దరుణులుపతుల
 కడకొఁగిఁతులనేధ్వ, గన్నవారలను
 వడిఁదెచ్చి కొందఱు వనితాళికియ
 “నీతోడఁజత్తును నేఁగూడసనుచు
 నాతిపూరుషుడండ నడివీడకుండ
 “వలదం” చతఁడుదోనె బలమిఁజేర్పంగఁ
 జెలియింక విడకున్నచెయి విదళించి
 యింకొతసతినందు నెక్కించునతడు
 కొంకకపడవలఁ గొండఱంగనలఁ
 దూలఁద్రోయుచుజనుల్ తుదిముద్దుగొనఁగ
 “లే! లెండు! నింపజాలంపుదీపడవ”
 వనిదోనెగతిఁజూడ నగువారినుంచి
 జనరోదనము, కప్పిసడికి ట్టాకిఱకి
 ట్టోయనసంద్రంబు రోదనసేయ, పడవఁ
 దోయధివిడఁజూర్చి దోనెనింకొకటి
 వేనింపఁదొరదెచ్చి వెనువడ్డవారిఁ

జానలబాలుల జనులించి రహమా!
 తమచావునెంచక ధైర్యంబువిడక
 సమయాజ్ఞమీరక, స్వార్థంబుగొనక
 తమబలంబటులుంచి ధర్మంబుగొచి
 సమబలుల్ గాకున్న సతులమన్నించి
 భువినాగరికతను బొందినజనుల
 సవిధినివెలిజేసి స్వార్థంబుగనిరి
 వారికారుణ్యంబు వారిధైర్యంబు
 వారిసాహసమెంచ వశమానెమనకు
 శాంతలహీనతగని స్వేచ్ఛనీక
 సంతానయంత్రాల సరిజేయుమనకు
 నెల్లమేళము వారలీ సేపుయోడఁ
 గల్గొలమందక, కడునున్నదంబు
 పురికొల్పుపాటలఁ, బూరించితుదకు
 “కరుణింపుదేవ! నీకడ” పాడిరరయ
 పడతులనుత్సాహ భరమొప్పవారు
 పడవలెల్లనునింపి వడిదింపుచుండ్రె
 పదునేడడుగులెత్తు పైనున్నడక్కు
 నుదధిడగ్గలుచుండె నోడమున్గంగఁ
 బడకుండసుడినీటఁ బడవలనెల్ల
 వడిదూరమంపిరి వడ్డిగుంకనావ
 లోనింజనులవారు లోనీరునిండ
 మానిపనులనెల్ల మరలిరిపైకి
 నందునపులివాత కాసన్నమైన
 మందమేకలఁ భోలె మగవారుబెక్కు
 ధైర్యంబుమదిగూడ ధైవంబుడలఁచి
 వార్యంబుగాశట్టి వధవేచియుండఁ
 బదునారువందలు పాంథులు, పతుల

వదలిపోలేకున్న పనితలు, వెనుక
 దిగబడ్డ పసివారు తిరముగానిల్వ,
 పొగయోడబల్లపైఁ బొరలిరానలలు
 ఏలుగె త్తితనవారి కిట్లుక ప్తననె
 “తలిమావసరమునఁ దగురీతిమీరు
 జేపితిరిఁకఁబైని జేయలేరేది
 గాసిమీగతిమీరు గనుఁడింకమీఁద”
 ననిస్మిత్తు సంద్రమందటు ధూకఁగొంత
 జనమట్లువడిధూకె సంద్రంబుమోసె
 పైబల్లచలిసీరు పరతేర, బుడ్చు
 బుడాయనభుగల్ టిటానిక్ మున్దు
 భుగభుగాయనిఁఫేన పుంజంబులెగయ
 నగగొప్ప సుడిగుండ మందెల్లఁదగిలి
 గిరగిరదిరుగుచుఁ గ్రిందుమీఁదొచు
 తరణిపిల్పునమున్గి తరణితోఁబోయె
 బటుసీటితేల్చుట్ట బట్టిమున్గకయ
 నటవీచికలపైని నల్లాడువారు
 కడుశీతలాబ్ధి నంగములెల్లవిగియ
 చడినాగిహృదయంబు చల్లగామడిసి
 కాఁగ్గేధియాయోడ కడువేగవనట
 దీర్పవేకువఁజేర తెరలిరిట్టులు
 చలిసీటబదునాఱు శతములపైని
 గలసంఖ్యశవములు ఘనదుఃఖిమొదవ
 హరిహరీ! విధిదాటదగదేరికై న
 తరిపూర్వమూర టొందననానొగాక.

యుద్ధగీతము:

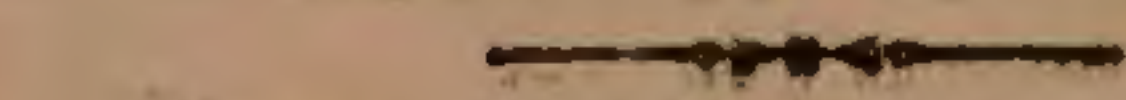
శ్లోకములు

లెండు తెండ్ల హో! జనులార! లేచిచూడఁ
 డవరదిశనుండి చెలరేగి యన్నిదిశల
 నలమి కొని దేశముల నెల్లఁ గలఁగఁజేయు
 భీకరాసీకపంకులో ద్రోకవిధము
 దైవకారుణ్య విభవంబు తనరుకతన
 సర్వసంపత్తులందును సమతఁగన్న
 యభినవామోద గరిమల నలరుచున్న
 పశ్చిమాశాసు భూషయై ప్రబలియున్న
 మేటి 'యూరపు' ధర్మంబుమీఱియిటులు
 కలహాకారణ ఘోరముల్ తెలియునటులు
 కత్తులనుచూసి, తీండించు కతమదేమి?
 అందఱేకమైహిత భావమరయకుండఁ
 వమ్ముదాఁగోసి కొనఁజూచుదైర్యమేమి?
 మనమనాంక్షేయ సామ్రాజ్య మహిమగాంచి
 యాత్మలో నీసుతనము పేరాసనుంచి
 తమదుయుద్ధపు టోడల దళముఁబెంచి
 మించి 'జర్మనీ' వారలు వంచనంబు
 సేయఁగాఁగోరి యదనువేచి, పలునాళ్లు
 తుదకు 'నాస్ట్రీయా' వారల తోడఁగూడి
 లోనఁగోధంబు వెలిఁగక్కి సేనలెల్ల
 బెచ్చియాంక్షేయ మిత్రుల దేశములను
 భంగపరుపఁగూరతఁ బైనిబడుచునుండ
 నూరకయెచూచి యెట్లు వారుండగలరు?
 మిత్రవితతిని వేధించు శాత్రవులను
 బోరవెనుకాడి యెవ్వఁడు భీరుడగును?

గౌరవార్హంబు, సద్యశస్కరమునైన
 దీనజనసహాయముఁబూను తెఱఁగుమాని
 ధీరులందునఁ దలయెత్తి తిరుగునెవఁడు?
 కానజనులార! యీగొప్పకదనమందు
 శాంతిసౌఖ్యఁబులలరు దేశములనెల్ల
 రక్తవారాశి వెతనేర్చు రణముఁగూర్చి
 కెరలుశత్రుల నెదిరించి నురుముసేయ
 నందియింబింత వలదులేజనుఁడి! మనదు
 బూర్వులంధినవిఖ్యాతి పుడమినిల్ప
 నాంగలావనీ పత్యున్న తాంగమకుట
 మణులలోనార్య ధానియే మంచిదనెడి
 యశమునిజమంచు జగమున విశదపడఁగ
 గత్తిచేబట్టి మున్నుండుఁ గడఁగవలయు
 తీనజనములఁ గావంగఁ బూనవలయు
 సత్యమవని నిల్పఁగఁబోరి చావవలయు.

సంపూర్ణము.

మహావీరులారా! యీగొప్పకదనమందు
 శాంతిసౌఖ్యఁబులలరు దేశములనెల్ల
 రక్తవారాశి వెతనేర్చు రణముఁగూర్చి
 కెరలుశత్రుల నెదిరించి నురుముసేయ
 నందియింబింత వలదులేజనుఁడి! మనదు
 బూర్వులంధినవిఖ్యాతి పుడమినిల్ప
 నాంగలావనీ పత్యున్న తాంగమకుట
 మణులలోనార్య ధానియే మంచిదనెడి
 యశమునిజమంచు జగమున విశదపడఁగ
 గత్తిచేబట్టి మున్నుండుఁ గడఁగవలయు
 తీనజనములఁ గావంగఁ బూనవలయు
 సత్యమవని నిల్పఁగఁబోరి చావవలయు.